

PRINCIPII TEORETICO-METODOLOGICE ALE CERCETĂRII SOCIALE

de
Vasile Todincă

Domeniul socialului, constituie un câmp teoretico-metodologic străbătut de puternice controverse în rândul specialiștilor, dar și un teren de mare atracție și interes pentru cercetătorii din cele mai multe științe socio-umane. Datorită complexității acestuia, elaborarea și angajarea demersului științific constituie o problemă delicată, dar și o preocupare permanentă a specialiștilor. Din acest punct de vedere lucrarea de față se dorește o creionare a principiilor teoretico-metodologice care trebuie avute în vedere în cadrul cercetării sociale. Controversele ce au loc izvorăsc din faptul că socialul, fiind fundalul pe care se desfășoară orice cunoaștere se diferențiază marcant în două laturi principale care în același timp sunt și factori fundamentali ai procesului de cunoaștere: obiectul și subiectul. Mai mult, ei nu pot fi identificați în acest caz cu obiectul acțiunii sociale, cu subiectul ei sau și cu unul și cu altul în același timp. Cu toate acestea însă după cercetătorul Achim Mișu deosebiriile dintre acești termeni sunt relative, faptul se explică prin aceea că în procesul de cunoaștere a socialului și umanului, are loc aproape întotdeauna o suprapunere între acțiunea socială ca obiect al cunoașterii și acțiunea de cunoaștere cu obiectul și subiectul ei propriu¹. Într-o altă ordine de idei la baza acestor controverse mai stau și motive de natură tehnică. Astfel, după profesorul Vasile Mișode, controversele au la origine “o anumită manieră de a face sociologie, cu consecințe practice și teoretice din cele mai grave, potrivit falsei teorii a neutralității tehnicilor și fetișizării procedeelelor și instrumentelor de investigație”. Cercetătorul își exprimă regretul față de faptul că se mai crede încă în sociologia spontană de amator, în entuziasmul pentru anchete rapide, în existența unor tehnici și instrumente bune ca atare, adecvate la orice temă și în orice condiții, independente de orice control teoretic și epistemologic².

Cât privește interesul și atracția cercetătorilor în sfera socialului, ele au la bază spectaculozitatea fenomenelor și faptelor sociale, care “provoacă” spiritul

1. Achim Mișu, *A.B.C.-ul investigației sociologice*, vol I, Editura Dacia, 1971, pag. 10

2. Vasile Mișode, *Introducere în metodologia investigației sociologice*, Editura Junimea, Iași, 1982, pag. 6

uman însetat de cunoaștere și dornic să modifice lumea în care trăiește.

Angajați în procesul elaborării demersului științific în domeniul științelor sociale reprezentanții modelului naturalist explicativ de știință ne propun o serie de principii teoretico-metodologice care să ducă la sporirea optimului de știință în acest domeniu. Un principiu fundamental în opinia lor l-ar constitui transferul achizițiilor teoretico-metodologice și tehnice din domeniul științelor naturii în sfera cercetării sociale. Acest principiu, acest transfer reprezintă în opinia lor posibilitatea, șansa optimă de științificizare a răspunsului privitor la realitățile sociale, în speță socio-umane, mai mult la atenuarea controverselor în rândul specialiștilor. Transferul trebuie însă bine dozat și angajat în funcție de situațiile speciale (particulare) pe care le cere investigația socială. Astfel, fiecare tip de investigație, indiferent că se referă la sociologie, etnografie, folcloristică sau alte domenii trebuie să folosească decupajul, pachetul sau setul de instrumente și tehnici care să-i asigure acel optim de care aminteam. În același timp se impune reconsiderarea și reconstituirea tehnicilor și instrumentelor de către cercetător.

Din păcate, literatura etno-folclorică a luat mai puțin în serios demersul teoretico-metodologic al modului naturalist de știință, ajungându-se la a face știință în unele cazuri "după ureche", după bunul plac al celor implicați într-o asemenea cercetare. Considerăm că și în acest domeniu se impune un aparat metodologic, fondat științific în vederea obținerii optimului de știință. Pornind de la această necesitate, încercăm o posibilă pledoarie pentru reguli, principii indispensabile oricărui tip de cercetare a realității sociale. Implementarea acestor reguli vor elimina adhocismul, transformând cercetarea socio-etno-folclorică dintr-un șablon, dintr-un model mecanicist, deja instalat, într-o acțiune deliberată, cu scop bine precizat, care să aibă la bază cercetarea cuprinzătoare și minuțioasă a unor realități bine determinate. În același timp considerăm că asemenea principii vor impulsiunea cercetarea socialului în drumul său de la acumulările cantitative spre cele calitative, spre acel optim de știință în cadrul socialului. Ca atare, considerăm alături de Thomas Kuhn, că noile cercetări trebuie să "violeze canoanele metodologice acceptate, întrucât o asemenea concepție modificată despre natura științei conduce la explicarea succesului acesteia"³.

Întrucât scopul investigației socialului îl reprezintă obținerea unei informații obiective asupra proceselor și fenomenelor studiate, se impune să facem câteva precizări și asupra statutului cercetătorului științelor sociale. Asociația sociologilor din România a adoptat la cea de-a treia Conferință Națională a sociologilor un cod deontologic al celui ce se ocupă de studiul faptelor și fenomenelor sociale⁴. Scopul principal al acestui cod, după cum rezultă din preambul, nu este de a sancționa comportamentul profesional al cercetătorului, ci de a-l atenționa și sensibiliza asupra consecințelor nedorite ce pot decurge din practicarea cercetării socialului, îndemnându-l să-și autoconducă și autoperfecționeze conduita profesională și morală. Din conținutul codului rezultă o serie de norme etico-profesionale ce trebuie

3. Thomas S. Kuhn, *Structura revoluțiilor științifice*, Editura științifică și enciclopedică, București, 1976, pag. 9

4. ***, *Asociația sociologilor din România*, Buletin, 1/1993, București, aprilie 1993, pag. 38-48

să stea la baza cercetării obiective a realității sociale. Sunt comentate norme ce țin de profesionalism, umanism și obiectivitate, de responsabilitate și respect pentru drepturile populației cercetate. Un loc important în cadrul acestor norme îl ocupă principiul **neutralității axiologice**, principiu ce trebuie să ghideze întreaga activitate pusă în slujba cercetării socialului. În nici o împrejurare, se arată în text, cercetătorul nu trebuie să pună un angajament valoric mai presus de adevărul științific. Acesta reprezintă valoarea morală a omului de știință, și ca atare el trebuie să se plaseze echidistant în raport cu toate grupurile sociale, ideologiile, comunitățile componente ale colectivității din care face parte, să evite orice ingerințe politice, ideologice sau partidiste în activitatea sa profesională⁵. Acestui cadru etico-profesional, ce se adresează cercetătorului în speță, am adăuga un alt cadru ce cuprinde principii, reguli care se doresc a sta la baza creionării cadrului desfășurării investigației sociale în general, a celei socio-umane în special. Toate acestea credem că își dau concursul la ridicarea gradului de științificitate, la sporirea căilor de aflare a adevărului. Începtorurile unor asemenea teoretizări aparțin sociologului francez Emile Durkheim, care în lucrarea **Regulile metodei sociologice**, pune bazele principiului **priorității faptelor în raport cu opiniile**, respectiv cu reflectarea lor în conștiință. În timp ce formulează conținutul faptului social, Durkheim prezintă un tablou complex al regulilor cu privire la observarea și explicarea faptelor sociale, la constituirea tipurilor sociale, precum și cu privire la producerea probei de sociologie⁶.

La un asemenea principiu se referă și sociologul român H.H. Stahl, când discută problema neamestecului în cercetarea faptelor sociale și observarea lor directă⁷. În aceeași măsură ideea este acceptată și de profesorul Vasile Miftode, care arată că la baza elaborării unui studiu asupra unor fenomene sociale, indiferent de ce natură ar fi ele, angajează un grad sporit de obiectivitate numai în măsura în care s-a pornit de la fapte, de la cercetarea lor în teren cu ajutorul tehnicilor adecvate ale observației, experimentului, adică a documentării directe, empirice⁸.

Des întâlnim vorbindu-se în literatura sociologică, și nu numai, de **unitatea dintre empirie și teoretic** în cadrul științelor sociale. Se poate vorbi în acest caz de un principiu care trebuie avut în vedere în cadrul investigației sociale, chiar dacă în științele sociale noțiunea de "teorie" este polisemică. Această polisemie rezultă, după cum apreciază specialiștii, din faptul că deseori nu se face o distincție între teoriile propriu zise și ceea ce numim paradigme. Asupra acestor probleme s-a oprit R.K. Merton, care încă din anii '50 sublinia că termenul teorie este folosit de sociologi în 7 accepțiuni diferite⁹. Înscriindu-se pe aceeași linie, Raymond Boudon a formulat o serie de critici la adresa teoriei lui Merton, Sorokin și Popper, aducându-și, după spusele sale, o contribuție modestă la epistemologia științelor sociale.

5. ***, *idem*, pag. 40

6. Emile Durkheim, **Regulile metodei sociologice**, Editura științifică, București, 1974, pag. 67

7. H.H. Stahl, **Tehnica monografiei sociologice**, Editura Institutului social român, 1934, pag. 14

8. Vasile Miftode, *op.cit.*, pag.46

9. R.K. Merton, **Elements de theorie et de methode de sociologique**, Paris, Ediția a II-a, 1965, p. 27-54

disciplină care încă nu există¹⁰.

Într-o altă ordine de idei, cercetarea socialului presupune utilizarea unui set de tehnici și instrumente de cercetare. Ca atare, nici o investigație nu duce la concluzii obiective, dacă are în vedere doar datele oferite numai de o tehnică, oricât de perfecționată ar fi aceasta.

Pornind de la complexitatea realității sociale, de la dinamica proceselor și fenomenelor sociale, se impune a fi luată în serios și componența echipei de cercetare, întrucât o cercetare nu poate fi întreprinsă de unul singur, ci de o echipă omogenă. Astfel, este de dorit o echipă interdisciplinară, în care alături de sociologi să facă parte economiști, doctori, demografi, istorici, etnografi etc.

Fără a considera încheiată discuția asupra principiilor ce trebuie avute în vedere în cadrul unei cercetări sociale, am încercat o creionare a celor mai importante, pentru a fi luate în considerare de către cei ce se fac partizanii unei cercetări spontane. De asemenea, să nu se ajungă la situații care crează sentimentul familiarității, fără a da și cunoașterea fenomenelor sau cum se exprima, destul de plastic, Hegel, "nu tot ce este familiar este prin aceasta și cunoscut".

10. Raymond Boudon, *Texte sociologice alese*, Editura Humanitas, 1990, pag. 105-149

LES PRINCIPES THÉORIQUES-METHODOLOGIQUE DE LA RECHERCHE SOCIALE

Résumé

L'analyse effectuée par l'auteur, part de l'idée de la complexité de la vie sociale, surtout la possibilité du chargé de recherches d'obtenir une information la plus objective concernant les faits et les phénomènes qui surviennent dans la société.

Ayant en vue ces questions, l'auteur fait un essai à proposer une série de principes qui devront constituer le fondement de la recherche sociale, c'est-à-dire de la réalité sociale. Ces principes s'adressent d'une part au chercheur parce qu'il fait part de la société, de l'objet de la recherche, et d'autre part, à l'investigation proprement-dite.

Nous considérons qu'en respectant ces principes, on peut obtenir - selon que nous considérons - peut avoir pour effet des informations objectives, et sur ce fondement, un cadre de décision correcte.